

הלכות תלמוד תורה פרק ו

פרק ו

כבוד תלמידי חכמים

א.

כל תלמיד חכמים מצוה להדרו, ואף על פי שאינו רבו, שנאמר "מפני שיבה תקום והדרת פני זקן" (ויקרא י"ט:ל"ב) - זה שקנה חכמה. ומאמתי חייבין לעמוד מפני החכם? משיקרב ממנו בארבע אמות, עד שיעבור מכנגד פניו:

ב.

אין עומדין מפניו לא בבית המרחץ ולא בבית הכיסא, שנאמר "תקום והדרת", - קימה שיש בה הידור. ואין בעלי אומניות חייבין לעמוד מפני תלמידי חכמים בשעה שעסוקין במלאכתן, שנאמר "תקום והדרת" - מה הידור שאין בו חסרון כיס, אף קימה שאין בה חסרון כיס:

ג.

ומניין שלא יעצים עיניו מן החכם כדי שלא יראהו עד שלא יעמוד מפניו? תלמוד לומר "ויראת מאלהיך" (ויקרא י"ט:ל"ב) - הא כל דבר שהוא מסור ללב נאמר בו "ויראת מאלהיך":

אין ראוי לחכם שיטריח את העם ויכוון עצמו להן כדי שיעמדו מפניו, אלא ילך בדרך קצרה ומתכוון שלא יראה אותו אחד, כדי שלא יטריחו לעמוד. והחכמים היו מקיפין והולכין בדרך החיצונה שאין מכיריהן מצויין שם, כדי שלא יטריחו:

רוכב הרי הוא כמהלך, וכשם שעומדין מפני המהלך כך עומדין מפני הרוכב. שלשה שהיו מהלכין בדרך - הרב באמצע, גדול מימינו, קטן משמאלו:

הרואה חכם - אינו עומד מלפניו עד שיגיע לו לארבע אמות, וכיון שעבר יושב.

ראה אב בית דין - עומד מלפניו משיראנו מרחוק מלוא עיניו, ואינו יושב עד שיעבור מאחרי ארבע אמות.

ראה את הנשיא - עומד מלפניו מלוא עיניו, ואינו יושב עד שישב במקומו, או עד שיתכסה מעיניו.

והנשיא שמחל על כבודו - כבודו מחול:

כשהנשיא נכנס - כל העם עומדין, ואינן יושבין עד שיאמר להם שבו.

כשאב בית דין נכנס - עושין לו שתי שורות עומדין מכאן ומכאן עד שנכנס וישב במקומו, ושאר העם יושבין במקומן.

חכם שנכנס - כל שיגיע לו בארבע אמות עומד מלפניו, אחד עומד ואחד יושב, עד שנכנס וישב במקומו:

בני חכמים ותלמידי חכמים, בזמן שהרבים צריכין להם - מקפצין על ראשי העם ונכנסין למקומן.

ואין שבח לתלמיד חכמים שייכנס באחרונה.

יצא לצורך - חוזר למקומו.

בני חכמים,

בזמן שיש בהן דעת לשמוע - הופכין פניהם כלפי אביהם,

אין בהם דעת לשמוע - הופכין פניהם כלפי העם.

תלמיד שהוא יושב לפני רבו תמיד, אינו רשאי לעמוד מלפניו אלא שחרית וערבית בלבד, שלא יהא כבודו מרובה מכבוד שמים:

זקן מופלג

מי שהוא זקן מופלג בזקנה, אף על פי שאינו חכם, עומדין לפניו.

ואפילו החכם שהוא ילד עומד בפני הזקן המופלג בזקנה, ואינו חייב לעמוד מלוא קומתו, אלא כדי להדרו.

ואפילו זקן גוי מהדרין אותו בדברים ונותנין לו יד לסמכו, שנאמר "מפני

שיבה תקום" (ויקרא י"ט:ל"ב) - כל שיבה במשמע:

פטורי תלמיד חכמים

תלמידי חכמים אינן יוצאין לעשות בעצמן עם כל הקהל בבנין וחפירה של מדינה וכיוצא בהן, כדי שלא יתבזו בפני עמי הארץ.

ואין גובין מהן לבנין החומות ותיקון השערים ושכר השומרים וכיוצא בהן, ולא לתשורת המלך, ואין מחייבין אותם ליתן המס, בין מס שהוא קצוב על בני העיר בין מס שהוא קצוב על כל איש ואיש, שנאמר "גם כי יתנו בגוים עתה אקבצם ויחלו מעט ממשא מלך שרים" (הושע ח"י):

יא.

וכן, אם היתה סחורה לתלמיד חכמים - מניחין אותו למכור תחילה, ואין מניחין אחד מבני השוק למכור עד שימכור הוא. וכן אם היה לו דין, והיה עומד בכלל בעלי דינין הרבה - מקדימין אותו ומושיבין אותו:

עוון ביזוי תלמידי חכמים

יב.

עוון גדול הוא לבזות את החכמים או לשנאותן. לא חרבה ירושלם עד שבזו בה תלמידי חכמים, שנאמר "ויהיו מלעיבים במלאכי האלהים ובזוים דבריו ומתעתעים בנביאיו" (דברי הימים ב' ל"ג:ז), - כלומר בזוים מלמדי דבריו.

וכן זה שאמרה תורה "אם בחקותי תמאסו" (ויקרא כ"ו:ט"ו) - מלמדי חוקותי תמאסו.

וכל המבזה את החכמים אין לו חלק לעולם הבא, והרי זה בכלל "כי דבר י"י בזה" (במדבר ט"ז:ל"א):

יג.

אף על פי שהמבזה את החכמים אין לו חלק, אם באו עדים שביזהו, אפילו בדברים - חייב נידוי, ומנדין אותו בית דין ברבים, וקונסין אותו ליטרא זהב בכל מקום, ונותנין אותה לחכם.

והמבזה את החכם בדברים, אפילו לאחר מיתה, מנדין אותו בית דין, והם מתירין אותו כשיחזור בתשובה, אבל אם היה החכם חי אין מתירין לו עד שירצה זה שנידוהו בשבילו:

י"ד.

וכן החכם עצמו מנדה לכבודו לעם ארץ שהפקיר בו, ואינו צריך לא עדים ולא התראה, ואין מתירין לו עד שירצה את החכם. ואם מת החכם - באין שלשה ומתירין לו. ואם רצה החכם למחול לו ולא נידהו - הרשות בידו:

טו.

הרב שנידה לכבודו - חייבין כל תלמידיו לנהוג נידוי במנודה, אבל תלמיד שנידה לכבוד עצמו - אין הרב חייב לנהוג בו נידוי, אבל כל העם חייבין לנהוג בו נידוי.

וכן, מנודה לנשיא - מנודה לכל ישראל, מנודה לכל ישראל - אינו מנודה לנשיא, מנודה לעירו - מנודה לעיר אחרת, מנודה לעיר אחרת - אינו מנודה לעירו:

טז.

במה דברים אמורים, במי שנידוהו מפני שביזה תלמידי חכמים, אבל מי שנידוהו על שאר דברים שחייבין עליהם נידוי, אפילו נידהו קטון שבישראל - חייב הנשיא וכל ישראל לנהוג בו נידוי, עד שיחזור בתשובה מדבר שנידוהו בשבילו, ויתירו לו:

על ארבעה ועשרים דברים מנדין את האדם, בין איש בין אשה, ואלו הן,

א' - המבזה את החכם, ואפילו לאחר מותו.

ב' - המבזה שליח בית דין.

ג' - הקורא לחבירו עבד.

ד' - המזלזל בדבר אחד מדברי סופרים, ואין צריך לומר בדברי תורה.

ה' - מי ששלחו לו בית דין וקבעו לו זמן ולא בא.

ו' - מי שלא קיבל עליו את הדין - מנדין אותו עד שיתן.

ז' - מי שיש ברשותו דבר המזיק, כגון כלב רע או סולם רעוע, מנדין אותו עד שיסיר הזקן.

ח' - המוכר קרקע שלו לגוי - מנדין אותו עד שיקבל עליו כל אונס שיבוא מן הגוי לישראל חבירו בעל המצר.

ט' - המעיד על ישראלי בערכאות של גויים, והוציא ממנו בעדותו ממון שלא כדין ישראל - מנדין אותו עד שישלם.

י' - טבח כהן שאינו מפריש המתנות ונותן לכהן אחר - מנדין אותו עד שיתן.

י"א - המחלל יום טוב שני של גליות, אף על פי שהוא מנהג.

י"ב - העושה מלאכה בערב הפסח אחר חצות.

י"ג - המזכיר שם שמים לבטלה, או לשבועה בדברי הבאי.

י"ד - המביא את הרבים לידי חילול השם.

ט"ו - המביא את הרבים לידי אכילת קדשים בחוץ.

י"ו - המחשב שנים וקובע חדשים בחוצה לארץ.

י"ז - המכשיל את העיבור.

י"ח - המעכב את הרבים מלעשות מצוה.

י"ט - טבח שיצאת טריפה מתחת ידו.

כ' - טבח שלא בדק סכינו לפני חכם.

כ"א - המקשה עצמו לדעת.

כ"ב - מי שגירש את אשתו, ועשה בינו ובינה שותפות או משא ומתן המביאין להן להיזקק זה לזה, כשיבואו שניהן לבית דין מנדין אותם.

כ"ג - חכם ששמועתו רעה.

כ"ד - המנדה מי שאינו חייב נידוי.